

הלכות תפילין מזוזה וספר תורה פרק א

פסוק פתיחה לספר

בשם י"י אל עולם (בראשית כא, לג)

הקדמה למנין המצוות

הקדמת הרמב"ם

בשם י"י אל עולם ()

"מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" (תהלים קי"ט:צ"ז)

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סידורן,

• הלכות קריית שמע,

• הלכות תפילה וברכת כהנים,

• הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה,

• הלכות ציצית,

• הלכות ברכות,

• הלכות מילה.

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה, וזה הוא פרטן,

- א' - להיות תפילין על הראש,
 - ב' - לקשרם על היד,
 - ג' - לקבוע מזוזה בפתחי השערים,
 - ד' - לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו,
 - ה' - לכתוב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיה לו שני ספרי תורה.
-

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה

מצוות

יש בכללן חמש מצוות עשה, וזה הוא פרטן,

- א' - להיות תפילין על הראש,
- ב' - לקשרן על היד,
- ג' - לקבוע מזוזה בפתחי השערים,
- ד' - לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו,
- ה' - לכתוב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיו לו שני ספרי תורה.

וביאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

פרק א

שלימות הכתיבות

א.

תפילין

ארבע פרשיות אלו, שהן "קדש לי" (שמות י"ג:ב') ו"והיה כי יביאך" (שמות י"ג:א) שבספר אלה שמות, ו"שמע" (דברים ו':ד') ו"והיה אם שמע" (דברים י"א:ג'), הן שנכתבות בפני עצמן, ומחפין אותן בעור, ונקראין "תפילין". ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד. ואפילו קוצו של אות אחת מארבע הפרשיות מעכב את כולן מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלימות כתקנן:

ב.

מזוזה

וכן שתי פרשיות שבמזוזה, שהן "שמע" (דברים ו':ד') ו"והיה אם שמע" (דברים י"א:ג'), אפילו אות אחת משתי הפרשיות אם חסר קוצו - עיכב מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלימות.

ספר תורה

וכן ספר תורה שחסר אפילו אות אחת - פסול:

ג.

עשרה דברים יש בתפילין, כולן הלכה למשה מסיני, וכולם מעכבין, לפיכך אם שינה באחד מהן הרי התפילין פסולות. שנים מהן בכתיבתן, ושמונה בחיפויין וקשירת רצועותיהן. ואלו הן השנים שבכתיבתן: א) שכותבין אותן בדיו, ב) ושיהיו נכתבות על הקלף:

דיו

ד.

כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים או של זפת ושעוה וכיוצא בהן, וגובלין אותו בשרף האילן ובמעט דבש, ולותתין אותו הרבה ודכין אותו עד שייעשה ריקקין, ומייבשין אותו ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה שורהו במי עפצא וכיוצא בו, וכותב בו, שאם תמחקנו יימחק.

וזה הוא הדיו שמצוה מן המובחר לכתוב בו ספרים תפילין ומזוזות. ואם כתב שלשתן במי עפצא וקלקנתוס, שהוא עומד ואינו נמחק - כשרים:

ה.

אם כן מה מיעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני שיהיו כותבין בדיו, למעט שאר מיני צבעונים, כגון האדום והירוק וכיוצא בהן, שאם כתב בספרים או בתפילין או במזוזות אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב, הרי אלו פסולין:

1.

שלשה עורות הן: גויל, וקלף, ודוכססטוס.

כיצד, לוקחין עור הבהמה או עור החיה, ומעבירין שיער ממנו תחילה, ואחר כך מולחין אותו במלח, ואחר כך מעבדין אותו בקמח, ואחר כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו, וזה הוא הנקרא גויל:

2.

ואם לקחו העור אחר שהעבירו שערו, וחלקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדנין עושין, עד שייעשה שני עורות, אחד דק - והוא שממול השיער, ואחד עבה - והוא שממול הבשר, ועיבדו אותן במלח, ואחר כך בקמח, ואחר כך בעפצא וכיוצא בו, זה החלק שממול השיער נקרא דוכססטוס, וזה שממול הבשר נקרא קלף:

3.

הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל, וכותבין במקום השיער,

ושיהיו כותבין התפילין על הקלף, וכותבין במקום הבשר,

ושיהיו כותבין המזוזה על דוכססטוס, וכותבין במקום השיער.

וכל הכותב בקלף במקום שיער, או שכתב בגויל ובדוכססטוס במקום בשר - פסל:

4.

אף על פי שכך היא הלכה מסיני, אם כתב ספר תורה על הקלף - כשר, ולא נאמר גויל אלא למעט הדוכססטוס, שאם כתב עליו הספר פסול.

וכן אם כתב המזוזה על הקלף או על הגויל - כשרה, לא נאמרה על הדוכססטוס אלא למצוה:

עור כשרים

י.

אין כותבין ספרים ותפילין ומזוזות על גבי עור בהמה טמאה וחיה ועוף הטמאין.

אבל כותבין על גבי עור בהמה וחיה ועוף הטהורים ואפילו נבילות וטריפות שלהן.

ואין כותבין על גבי עור הדג הטהור, מפני הזוהמה, שאין זוהמתו פוסקת בעבדה:

עיבוד לשמה

יא.

גויל של ספר תורה, וקלף של תפילין או של ספר תורה, צריך לעבד אותן לשמן,

ואם עיבדן שלא לשמן - פסולין.

לפיכך אם עיבדן הגוי פסולין, ואף על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפילין, שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו, לפיכך כל דבר שצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול. ומזוזה אינה צריכה עבדה לשמה:

שרטוט

יב.

הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשרטוט.

אבל תפילין אינן צריכין שרטוט, לפי שהן מחופין.

מתוך הכתב

ומותר לכתוב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין פרשיות אלו,

אבל ספר תורה אסור לכתוב בו אפילו אות אחת שלא מן הכתב:

הסופר

יג.

ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין - יישרפו.

כתבן גוי, או ישראל משומד, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן - הרי אלו

פסולין וייגזזו, שנאמר "וקשרתם" "וכתבתם" (דברים ו' ח'-ט'), כל שמוזהר על

הקשירה ומאמין בה הוא שכותב.

נמצאו ביד מין ואין ידוע מי כתבן - ייגזזו.

נמצאו ביד גוי - כשרים.

ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הגויים ביתר על דמיהן, שלא להרגיל

אותם לגנבם ולגזלם:

יד.

ספר תורה תפילים ומזוזות שכתבן על גבי עור בהמה וחיה ועוף הטמאים,

או על גבי עורות שאינן מעובדין, או שכתב ספר תורה או תפילין על עור

שלא עיבדו לשמן - הרי אלו פסולין:

טו.

הכותב ספר תורה תפילין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה, וכתב

אזכרה מן האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין.

לפיכך הכותב את השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו.

היה כותב שנים שלשה שמות, הרי זה מפסיק ביניהן ומשיב:

טז.

הטובל את הקולמוס לכתוב את השם - לא יתחיל מאותו השם, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו.

שכח לכתוב את השם - תולה אותו בין השיטות, אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול.

ובשאר התיבות, אם שכח, כותב מקצת התיבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים, בספר תורה, אבל במזוזות ותפילין אין תולין בהן אפילו אות אחת, אלא אם שכח אפילו אות אחת, גונז מה שכתב וכותב אחרת.

ומותר לכתוב את השם על מקום הגרד ועל מקום המחק בכולם:

יז.

כותבי ספרים תפילין ומזוזות אסור להם להפוך את היריעה על פניה, אלא פורס עליה בגד או כופלה:

יח.

ספר תורה תפילין ומזוזה שאמר הסופר אחר שיצאו מתחת ידו, "לא כתבתי האזכרות שבהן לשמן" - אינו נאמן לפסלן, אבל נאמן להפסיד כל שכרו. ולמה אינו נאמן לפסלן? שמא לא נתכוון אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו, ודימה שאינו הוא מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות. לפיכך אם אמר, ספר זה, או תפילין אלו, עורות שלהן אינן מעובדות לשמן, מתוך שנאמן להפסיד שכרו, נאמן לפסלן, שהרי הכל יודעין שאם אין העורות מעובדים לשמן, אין לכולו שכר:

אין כותבין תפילים ומזוזות אלא בכתב אשורי.

והתירו בספרים לכתבן אף ביווני בלבד, וכבר נשתקע יוני מן העולם ונשתבש ואבד, לפיכך אין כותבין היום שלשתן אלא אשורי.

שלימות האותיות

וצריך להיזהר בכתיבתן כדי שלא תדבק אות לאות, שכל אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסולה.

וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל יכול לקרותה - פסולה. לפיכך צריך להיזהר בצורות האותיות, שלא תדמה היוד לואו, ולא ואו ליוד, ולא כף לבית ולא בית לכף, ולא דאל לריש ולא ריש לדאל, וכן כל כיוצא בהן, עד שירוץ הקורא בהן:

כ.

עור שהיה נקוב, לא יכתוב על גבי הנקב.

וכל נקב שהדיו עוברת עליו - אינו נקב, ומותר לכתוב עליו.

לפיכך מותר לכתוב על עור העוף שנתעבד.

ניקב העור אחר שנכתבו,

אם ניקב בתוך האות, כגון תוך הא או תוך מים, וכן בשאר אותיות, כשר.

ניקב בירך של אות עד שנפסקה, אם נשתייר ממנה מלוא אות קטנה,

כשר, והוא שלא תדמה לאות אחרת, ואם לא נשתייר ממנה מלא אות

קטנה, פסולה: